

Het schoolvak Nederlands en de beleving ervan door de ogen van het (anderstalige) jonge kind. Hoe kan men als basisschool deze kinderen ondersteunen?

1. Inleiding

Een taal aanleren doe je niet enkel door kennisoverdracht. Het is een wisselwerking tussen het aanleren van het Nederlands, het aanwenden van talenten van kinderen en inzetten op een talenbeleid, waarbinnen een visie op anderstaligheid kan beschreven worden. Basisscholen kunnen op deze speerpunten inzetten om anderstalige leerlingen gericht te ondersteunen.

“Als je deze namiddag naar de stad gaat, kan je dan langs de dingenstraat gaan? Ik zou namelijk graag zo een zwart ding willen hebben dat nu in promotie staat en waarmee je je papieren beter kunt opbergen. Weet je wat ik bedoel?”

Om zaken en informatie te kunnen communiceren, is het belangrijk dat we ‘dingen’ kunnen benoemen. Met andere woorden, dat je je optimaal kunt uitdrukken in een taal, ook al is die taal niet jouw moedertaal. Het onvoldoende beheersen van een (nieuwe) taal bemoeilijkt het communicatieproces tussen mensen, en zo ook optimale participatie aan onze samenleving.

Taal gaat niet alleen over leren lezen en schrijven of over spelling en woordenschat, maar gaat ook over wereldwijsheid, een leven lang leren en participeren. Het gaat over hoe kinderen communiceren, over sociale vaardigheden, relaties en cultuur. Er zijn veel vormen van taal: op papier, op computer, op televisie, op sociale media, in formele en informele situaties waarin taal de lijm vormt om te kunnen deelnemen aan de maatschappij, enz. Het is dus van groot belang dat anderstalige kinderen zich kunnen uitdrukken in hun nieuwe taal, het Nederlands. Kinderen hebben immers woorden nodig om in interactie te gaan in de samenleving waarin ze zich bevinden.

Maar hoe komt dat aan bij een jong anderstalig kind? Wat houdt hen bezig en hoe kunnen wij dat inzetten om hen zo succesvol mogelijk het tweedetaalverwervingsproces te laten doorlopen?

2. Taalontwikkelingsfasen bij eerste- en tweedetaalverwerving

2.1 Taalontwikkelingsfasen bij eerstetaalverwerving

Taal is een proces dat kinderen aanleren vanaf hun geboorte. In het verloop van dit proces zijn verschillende perioden te onderscheiden:

- de voortijdige periode (0 tot 1 jaar);
- de vroegtijdige periode (1 tot 2,5 jaar);
- de differentiatieperiode (2,5 tot 5 jaar);
- de voltooiingsperiode (5 jaar en ouder).

In de voortijdige periode verwerft het kind taal, omdat het geconfronteerd wordt met taaluitingen uit zijn omgeving, waardoor het aan de klanken van de taal en de woordenschat went. Uiteindelijk zal het kind kunnen participeren aan een eenvoudige conversatie met vocale reacties.

In de vroegtijdige periode vindt de ontwikkeling plaats tot betekenisvol taalgebruik. Het kind vergroot zijn woordenschat en maakt zinnetjes van eenvoudige opbouw en inhoud.

Het verfijnen van de taal gebeurt in de differentiatieperiode. De ontwikkeling van moeilijke klankcombinaties (bv. 'sch-' en 'str-') en ook het begin van grammatica van woordklassen vindt plaats, waardoor het kind in staat is om langere zinnen te produceren.

In de voltooiingsperiode is het kind in staat gebruik te maken van gestructureerd taalgebruik. Door meer gebruik van abstracties en bepaalde formuleringen komt leertaal tot stand; er vindt een verdere toepassing van regels plaats, waardoor het kind een efficiënte communicatietaal ontwikkelt.

2.2 Taalontwikkelingsfasen bij tweede taalverwerving

Kinderen leren een tweede taal vaak op latere leeftijd dan hun moedertaal. Daardoor zullen kinderen bij tweedetaalverwerving een iets andere ontwikkeling doormaken dan bij eerstetaalverwerving. De eerste twee fasen van eerstetaalverwerving zullen snel doorlopen worden, terwijl de derde fase jaren in beslag kan nemen. De voltooiingsfase gaat gedurende het hele leven door. Voor tweedetaalverwerving zijn verschillende indelingen van het proces omschreven in de literatuur. Hieronder zullen we er twee bespreken.

Op basis van wat bekend is over Turkse en Marokkaanse kinderen heeft Lalleman (1986) een indeling gemaakt van het tweedetaalverwervingsproces in drie fasen. Deze

fasen worden gekenmerkt door de kennis van taalvormen waarover het kind beschikt en gaan uit van de linguïstische taalmiddelen die het kind kan toepassen.

Daarnaast kunnen we het taalverwervingsproces ook in het licht bekijken van de verschillende stadia die deels overeenkomen met de periodes van eerstetaalverwerving. Deze stadia zijn:

- het stadium van wennen;
- het stadium van redzaamheid;
- het stadium van omgangstaal;
- het stadium van leertaal.

Deze indeling is functiegericht. Het gaat uit van wat het kind kan doen met de taaluitingen.

Hieronder worden de verschillende categorieën van tweedetaalverwerving verdiept.

2.2.1 Stadium van wennen

In het stadium van wennen moet het kind zich in de nieuwe taalomgeving thuis gaan voelen. Het moet wennen aan de schoolwereld en aan de tweede taal. Het is van belang dat het kind zich in de nieuwe omgeving veilig voelt, waardoor het kan wennen aan de regels binnen de groep en aan taalklanken. Door vertrouwdheid met de groep zullen kinderen participeren aan groepsactiviteiten en acties imiteren, waaronder ook taalacties van kinderen en van de leerkracht.

2.2.2 Stadium van redzaamheid

In het stadium van redzaamheid kan het kind zich redden door middel van taaluitingen, het kan zich verweren en het kan zijn behoeftes kenbaar maken. Het kan dingen om zich heen benoemen of vragen naar de namen van dingen die het kind nog niet kent. Op een eenvoudig niveau is het kind in staat te communiceren.

De linguïstische middelen die het kind hierbij gebruikt, volgens het systeem van Lalleman, zijn onder andere ‘inhoudswoorden’, al zijn het er nog weinig. Het kind is in staat om korte zinnen te produceren van hooguit twee à drie woorden en om gebruik te maken van vaste woordvolgordes, waarbij het werkwoord vaak onvervoegd achteraan in de zin staat. Er is in deze fase nog geen sprake van gebruik van morfologie.

2.2.3 Stadium van omgangstaal

In het stadium van omgangstaal kan het kind op een volwaardige manier participeren aan het sociale interactieproces. Taal vormt geen belemmering meer voor contacten

leggen en voor samenwerking met andere kinderen. Het kind is in staat om via taal op het gedrag van andere kinderen in te werken en om verslag te geven van situaties in het heden en verleden. Hierbij is grammaticaal correct taalgebruik noodzakelijk.

In deze fase breidt het kind ook zijn woordenschat uit, maar het blijft relatief klein. De zinnen waarmee het kind communiceert zijn niet veel langer dan 5 à 6 woorden, waarbij nauwelijks voegwoorden worden gebruikt. Het kind maakt afwijkingen van de woordvolgorde die het in het vorige stadium gebruikte. Hierbij maakt het wel nog fouten in het gebruik van lidwoorden en voorzetsels.

2.2.4 Stadium van leertaal

In het stadium van leertaal is het kind in staat om begrippen en abstracties van de leertaal te begrijpen en toe te passen. Dit houdt in dat het kind gebruik kan maken van de tegenwoordige, verleden en toekomstige tijd. Het kind kan ook redeneren, voorstellingen maken en voorstellen doen. De instructietaal waarin tot het kind wordt gesproken, zal in dit stadium begrepen worden.

Aan het einde van dit stadium zal de taal van de tweedetaalverwerver meer lijken op Standaardnederlands, hoewel een aantal afwijkingen merkbaar zullen blijven.

Uit het bovenstaande kan worden afgeleid dat kinderen pas goed kunnen leren in een tweede taal als het 'stadium van leertaal' is bereikt.

3. Oudercommunicatie als onderdeel van de school om gerichte ondersteuning te bieden voor het anderstalige kind

Het is één ding om ouders advies te geven over de taalontwikkeling van hun kind. Daarnaast blijft het natuurlijk ook nodig dat de school rechtstreeks met de ouders kan communiceren. Wanneer ouders anderstalig zijn, is dat niet altijd evident. Zelfs al leren de ouders het Nederlands, dan nog blijkt vaak dat het onmogelijk is om alle communicatie in het Nederlands te voeren. Het Nederlands goed onder de knie krijgen, duurt immers al snel enkele jaren en de specifieke woordenschat van een oudercontact is dan dikwijls nog onbekend. Bovendien heeft niet iedereen dezelfde capaciteiten: sommige mensen leren het Nederlands heel snel, anderen zijn analfabeet, worden geconfronteerd met hun leerplafond en zullen misschien nooit in staat zijn om een ingewikkeld gesprek in het Nederlands aan te gaan. Het zal belangrijk zijn om steeds te nuanceren en te kijken welk communicatiemiddel het meest geschikt is.

We kunnen stellen dat de manier van communiceren met anderstalige ouders het best wordt bepaald naargelang de aard en de complexiteit van de boodschap. Alle briefjes

laten vertalen en steeds een tolk oproepen, is voor geen enkele school wenselijk of haalbaar. Voortdurend vasthouden aan het Nederlands houdt immers het risico in dat heel wat informatie verloren gaat voor bepaalde ouders. Aan de hand van eenvoudig Nederlands of pictogrammen kunnen kleine boodschappen, praktische informatie, enz. alle ouders correct bereiken. Maar een oudercontact op deze manier voeren, zal waarschijnlijk zijn doel voorbijschieten. Uiteraard communiceren scholen steeds in het Nederlands met de ouders. Als we bewust omgaan met de taal, dan kan het gebruik van toegankelijk Nederlands zelfs stimulerend werken. Op deze manier kunnen ouders die het Nederlands leren/geleerd hebben hun inspanningen valoriseren. Anderzijds is het niet voor alle ouders mogelijk om de boodschap te begrijpen in het Nederlands. Daarom menen wij dat, in het belang van het kind, bij complexe materies een beperkte vorm van flexibiliteit ten opzichte van het gebruik van vertalingen/tolken de ouderbetrokkenheid zeker ten goede kan komen. Hoe je daar als school mee omgaat, maakt deel uit van een breder taalbeleid, net zoals ook omgaan met anderstalige nieuwkomers in de klas of taalregels op de speelplaats daarvan deel uitmaken. Om met een schoolteam tot een efficiënt taalbeleid te komen, waarbij het kind centraal, zal het noodzakelijk zijn om deze vragen kritisch te beantwoorden en te zoeken naar een aantal (vuist)regels die zowel voor de school als voor de ouders haalbaar en effectief zijn.

Ten slotte willen we er nog even op wijzen dat als ouders niet ingaan op een boodschap of op een uitnodiging dat niet altijd een talige oorzaak hoeft te hebben. Vaak spelen ook andere factoren mee. Voor veel ouders is de drempel naar school heel hoog. Ze hebben soms zelf geen of weinig school gelopen, zijn onbekend met de schoolse taal of kennen het Vlaamse onderwijssysteem niet. Ze gaan ervan uit dat de school zelf het beste weet hoe het kind aan te pakken en zijn soms gewoonweg niet in staat om de schoolloopbaan van hun kind te ondersteunen zoals dat bij ons verwacht wordt van ouders. Deze problematiek is niet enkel gebonden aan anderstaligheid. Ook kansarme ouders worstelen vaak met dezelfde uitdagingen. Die ouders hebben het gevoel onkundig te zijn tegenover de leerkracht. De school staat ver af van hun leefwereld, er wordt een andere taal gesproken, er gelden andere waarden en normen, enz. Ze voelen zich minderwaardig en hebben het gevoel niet thuis te horen op school. Bij deze ouders is het extra belangrijk om te werken aan een vertrouwensband vanaf de start van het schooljaar en om te investeren in een goede communicatie.

Referenties

- De Smedt, H. (2008). *Meertalig opgroeien*. Brussel: Regionaal Integratiecentrum Foyer.
- Jonckheere, S. (2011). 'Vorming Communicatie met allochtone ouders in het BaO. Praktische Tips'. Brussel: Foyer.

Kind en Gezin (2016). “Meertaligheid bij jonge kinderen”. Online raadpleegbaar op: <http://www.kindengezin.be/ontwikkeling/taal-encommunicatie/meertaligheid>.

Odice vzw (2010/11). ‘Thuis op school. Ouderbetrokkenheid in het kleuteronderwijs’. Gent: Oost-Vlaams Diversiteitscentrum Odice vzw.